

Heden, **twintig (20) december tweeduizend eenentwintig (2021)**

Ten verzoeken van:

- I. De **Stichting Vredesbeweging PAX Nederland**, gevestigd en kantoorhoudende te Utrecht;
- II. De **Stichting Campagne tegen Wapenhandel**, tevens handelende onder de naam 'Stop Wapenhandel', gevestigd en kantoorhoudende te Amsterdam;
- III. De vereniging met volledige rechtsbevoegdheid het **Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten (NJCM)**, gevestigd en kantoorhoudende te Leiden;

allen voor deze zaak domicilie kiezende te Amsterdam, ten kantore van het PILP-NJCM, waar werkzaam is hun advocaat mr. J. Klaas, en voor wie bij deze als procesadvocaat wordt gesteld mr. L.M. Ravestijn (advocaat te Amsterdam), gevestigd aan de Buitenveldertselaan 106 (1081 AB) te Amsterdam, die als zodanig zal optreden.

AAN

De publiekrechtelijke rechtspersoon **DE STAAT DER NEDERLANDEN (DE MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN)**, op de voet van artikel 48 Rv mijn exploit doende aan het parket van de procureur-generaal bij de Hoge Raad der Nederlanden, gevestigd en kantoorhoudende te Den Haag aan de Korte Voorhout 8 (2511 CB), en afschrift dezes, alsmede van na te noemen producties, latende aan:

1^e AANGEZEGD

dat appellanten hierdoor in hoger beroep komen van het vonnis van de rechtbank Den Haag, afdeling privaatrecht, voorzieningenrechter civiel, gewezen op 23 november 2021 in de zaak met kenmerk C/09/618625 KG ZA 21/923 tussen appellanten als eisers en geïntimeerde als gedaagde, welke procedure werd ingeleid met dagvaarding in kort geding d.d. 11 oktober 2021.

2^e GEDAGVAARD

Om op **dinsdag elf (11) januari tweeduizend tweeëntwintig (2022)** om **10.00 uur** in de ochtend, niet in persoon, maar vertegenwoordigd door een advocaat, te verschijnen ter terechtzitting van het Gerechtshof Den Haag, welke gehouden zal worden in het Paleis van Justitie aan de Prins Clauslaan 60 te Den Haag.

Aangezien appellanten zijn bezwaard door voornoemd vonnis en dit behoort te worden vernietigd.

3^e ONDER AANZEGGING DAT

- a) indien een geïntimeerde in hoger beroep advocaat stelt maar het hierna te noemen griffierecht niet tijdig betaalt, en de voorgeschreven termijnen en formaliteiten in acht zijn genomen, de rechter verstek tegen geïntimeerde verleent en haar in hoger beroep gevoerd verweer buiten beschouwing laat;
- b) bij verschijning in het geding van geïntimeerde een griffierecht zal worden geheven, te voldoen binnen vier weken te rekenen vanaf het tijdstip van verschijning;
- c) de hoogte van de griffierechten is vermeld in de meest recente bijlage behorend bij de Wet griffierechten burgerlijke zaken, die onder meer is te vinden op de website: www.kbvg.nl/griffierechtentabel

d) van een persoon die onvermogen is, een bij of krachtens de wet vastgesteld griffierecht voor onvermogenen wordt geheven, indien hij op het tijdstip waarop het griffierecht wordt geheven heeft overgelegd:

1e een afschrift van het besluit tot toevoeging, bedoeld in artikel 29 van de Wet op de rechtsbijstand, of indien dit niet mogelijk is ten gevolge van omstandigheden die redelijkerwijs niet aan hem zijn toe te rekenen, een afschrift van de aanvraag, bedoeld in artikel 24, tweede lid, van de Wet op de rechtsbijstand, dan wel

2e een verklaring van het bestuur van de raad voor rechtsbijstand, bedoeld in artikel 7, derde lid, onderdeel e, van de Wet op de rechtsbijstand waaruit blijkt dat zijn inkomen niet meer bedraagt dan de inkomens bedoeld in de algemene maatregel van bestuur krachtens artikel 35, tweede lid, van die wet;

4^e TENEINDE

Appellanten willen geacht worden al hun stellingen in prima in hoger beroep te hebben herhaald, zodat de inhoud van de dagvaarding, evenals de in het geding gebracht producties en de door hen overgelegde pleitnotitie, als hier herhaald en ingelast beschouwd dienen te worden.

Appellanten voeren de navolgende grieven aan tegen het vonnis, waarbij geldt dat indien en voor zover de toelichting op de grief en/of de overige inhoud van deze appeldagvaarding afzonderlijke grieven inhoudt/inhouden, welke niet gelezen (kunnen) worden in de grief zelf, ook deze als aparte grief opgevat dient te worden.

Verzoek spoedappel (hoofdstuk 9 procesreglement)

1. Appellanten verzoeken u E.G.A. onderhavig appel te behandelen als spoedappel.
2. Appellanten hebben een spoedeisend belang in deze procedure in appel, bij de toewijzing van de vorderingen, meer specifiek het door hen (reeds in eerste aanleg) gevorderde verbod aan de Staat der Nederlanden om de militaire goederen, inclusief die waarvoor reeds vergunningen zijn afgegeven, te laten/te doen uitvoeren.

3. Indien het gevraagde verbod niet tijdig wordt/kan worden gegeven bestaat het risico dat de militaire goederen waarvoor reeds vergunningen zijn afgegeven - gelet op de beperkte geldigheid van de verleende vergunningen – conform een gehanteerd plan/schema worden uitgevoerd en dat ook toekomstige leveringen (op zeer korte termijn gelet op de geldigheid van de vergunning) zullen plaatsvinden.
4. Als de goederen eenmaal zijn uitgevoerd, is dit onomkeerbaar: Nederland verliest dan rechtsmacht over de goederen – een later oordeel kan uitvoer niet ongedaan maken.
5. Zoals hierna zal worden aangegeven zou uitvoer van militaire goederen naar Egypte, in ieder geval op dit moment, in strijd zijn met de verplichtingen van Nederland onder het Gemeenschappelijk Standpunt, het Besluit Strategische Goederen en daarmee met de Algemene Douanewet, althans de Staat zou door de uitvoer toe te staan handelen in strijd met een op de Staat rustende maatschappelijke zorgvuldigheidsplicht.
6. Er bestaat daarnaast het risico dat de goederen in Egypte gebruikt zullen worden bij of bijdragen aan ernstige schendingen van fundamentele mensenrechten en/of het internationaal humanitair recht, welke normen burgers in conflictgebieden beogen te beschermen.
7. Indien onderhavig appel als ‘gewone’ appelprocedure wordt behandeld, zal dit ontegenzeggelijk leiden tot een arrest dat enkel als mosterd na de maaltijd kan worden beschouwd.

DE GRIEVEN TEGEN HET VONNIS IN KORT GEDING

8. In algemene zin beschrijven appellanten hun grieven (die zij hieronder nader uiteenzetten) als volgt:
9. Allereerst zal in appel moeten worden geoordeeld dat PAX wel ontvankelijk is in haar vorderingen. Tevens had een juiste toetsing aan zowel criterium 2a, criterium 2c en criterium 6 van het Gemeenschappelijk Standpunt steeds – zelfstandig - tot toewijzing van de vorderingen van appellanten (verder: PAX c.s.) moeten leiden.

10. Ook heeft de voorzieningenrechter een aantal onjuiste uitgangspunten gehanteerd in haar vonnis. Dit betreft onder andere de toetsingsmaatstaf en de vraag of PAX c.s. hun stellingen dat de Staat niet tot uitvoer had mogen besluiten voldoende aannemelijk hebben gemaakt.
11. De mensenrechtensituatie in Egypte is zeer ernstig en de Egyptische krijgsmacht, waar de marine onderdeel van uitmaakt, maakt zich schuldig aan binnenlandse onderdrukking, onder andere bij operaties in de Noord-Sinaï. Om kort te gaan, is de stelling van PAX c.s. dat zich op z'n minst het duidelijk risico voordoet dat militair materieel dat aan de marine wordt geleverd daarbij wordt gebruikt. Het toestaan van uitvoer is daarom in strijd met een juiste toepassing van criterium 2a.
12. Daarnaast is Egypte nog steeds lid van de Saudisch-Emiratische coalitie, die in Jemen ernstige schendingen van het internationaal humanitair recht pleegt. De Egyptische marine was in ieder geval betrokken bij de maritieme blokkade van Jemen – die mede oorzaak is van de grootste humanitaire crisis van de afgelopen jaren. De Staat stelt alleen dat “voor zover bekend” Egypte niet bij de blokkade is betrokken. Maar ver voorbij hun eigen kust patrouilleren Egyptische marineschepen wel degelijk bij de zeestraat die voor Jemen ligt. Er bestaat op z'n minst het duidelijk risico dat militair materieel dat aan de Egyptische marine wordt geleverd daarbij wordt gebruikt. Het toestaan van uitvoer is daarom in strijd met een juiste toepassing van criterium 2c van het Gemeenschappelijk Standpunt.
13. Ook een juiste toetsing aan criterium 6 had tot toewijzing van de vorderingen van PAX c.s. moeten leiden. Tussen PAX c.s. en de Staat is niet in geschil dat toetsing aan criterium 6 negatief is. Door toch te besluiten dat wapenexporten naar Egypte onder de huidige omstandigheden mogen doorgaan, handelt de Staat naar voorlopig oordeel onrechtmatig.
14. Verder kunnen – zoals hierna uiteengezet in grief 9 – de overwegingen van de voorzieningenrechter over het door PAX c.s. gevorderde verbod op toekomstige uitvoer niet in stand blijven.
15. De conclusie is dat het vonnis van de voorzieningenrechter in eerste aanleg moet worden vernietigd en de vorderingen van PAX c.s. alsnog moeten toegewezen.

GRIEF 1

PAX is in r.o. 4.1 tot en met 4.5 ten onrechte niet-ontvankelijk verklaard

16. De voorzieningenrechter heeft PAX in r.o. 4.1 tot en met 4.5 niet-ontvankelijk verklaard omdat PAX niet heeft aangetoond dat zij voldoet aan de eisen van artikel 3:305a BW. De voorzieningenrechter baseert deze overweging op de statuten van PAX die in de procedure als productie 4 zijn ingebracht.
17. PAX is een samenwerkingsverband van IKV en Pax Christi. PAX is opgericht vanuit de organisaties Vereniging Pax Christi Nederland (Pax Christi) en Stichting Interkerkelijk Vredesberaad (IKV), vanaf de jaren '60 boegbeelden van de vredesbeweging in Nederland. Sinds 2006 werken zij samen in één vredesorganisatie, sinds 2014 onder de naam PAX.
18. In de statuten van PAX wordt rechtstreeks verwezen naar de statuten van IKV en Pax Christi. Naar die statuten is ter zitting ook verwezen, ze zijn echter niet als productie ingebracht. Als **Productie 14 en 15** zijn de statuten van IKV en Pax Christi in appel bijgevoegd. Daaruit volgt overduidelijk dat ook PAX statutair voldoet aan de vereisten van artikel 3:305a BW.
19. Volgens artikel 2 van de statuten van PAX heeft zij het volgende doel (dikgedrukt door advocaat):

Het uitvoeren van programma's, projecten en diensten ten behoeven van (...) 'IKV' en 'Pax Christi', alsmede het uitvoeren van programma's, projecten en diensten ten behoeve van derden, voor zover deze (...) passen binnen de doelstellingen van het IKV en Pax Christi.

Vereniging Pax Christi heeft als statutaire doelstelling in artikel 2 van haar statuten onder andere:

lid 1 : **het bevorderen van de vrede in de ruimste zin van het woord.** (..)

lid 3: de vereniging beoogt haar doel te bereiken door onder meer bezinning, studie, voorlichting, vorming en actie, door actief invloed uit te oefenen op organisaties en instellingen in kerk en samenleving, op de publiciteitsmedia en publieke opinie, op kringen van opvoeding, onderwijs en vorming, op het parlement en de regering en op geëigende internationale organisaties.

Stichting IKV heeft als statutaire doelstelling in artikel 2 van haar statuten onder andere:

De Stichting heeft ten doel (..) **het bevorderen van politieke oplossingen voor crisis- en oorlogssituaties.** Hiertoe worden onder meer projecten opgezet (..) en worden de samenleving en (..) uitgenodigd tot participatie en stellingname.

20. Het door een rechter doen toetsen van vergunningen voor wapenexport naar landen waar mensenrechten en/of het oorlogsrecht geschonden worden bevordert de vrede en het zoeken naar politieke oplossingen voor crisis en oorlogssituaties.
21. Op basis van de integrale (tekst van de) statuten is dan ook duidelijk dat PAX, de grootste en bekendste vredesorganisatie van Nederland, wel degelijk kan opkomen voor het belang vanuit 3:305a BW.

GRIEF 2

De voorzieningenrechter kent zichzelf ten onrechte een beperkte beoordelingsruimte toe in r.o. 4.9

22. In r.o. 4.9 stelt de voorzieningenrechter vast dat de vorderingen van PAX c.s. nauw verband houden met vragen van veiligheid en buitenlands beleid, en dat om deze reden aan de Staat een grote beleids- en beoordelingsruimte zou toekomen. De voorzieningenrechter concludeert daaruit dat de toets die zij in deze zaak kan uitvoeren beperkt blijft tot de vraag of de minister in redelijkheid heeft kunnen komen tot de beslissing om de lopende wapenexportvergunningen voor Egypte te verlenen. De concrete invulling van deze toets ontleent de voorzieningenrechter vervolgens aan het Gemeenschappelijk Standpunt¹ (r.o. 4.10).
23. PAX c.s. zijn van mening dat de voorzieningenrechter zichzelf daarmee ten onrechte een te beperkte beoordelingsruimte toekent. De toets die volgens PAX c.s. toegepast moet worden betreft niet een redelijkheidstoets, maar de beantwoording van de vraag *of de Staat, gezien (onder meer) het Gemeenschappelijk Standpunt, moet worden verboden de export van wapens naar Egypte toe te staan, anticiperend op de vaststelling (in een bodemzaak) of/dat de Staat onrechtmatig handelt*. PAX c.s. lichten dit standpunt hieronder toe.
24. Voor de beantwoording van de vraag welke beoordelingsruimte haar *in casu* toekomt, baseert de voorzieningenrechter zich, in navolging van de Staat, op het arrest van de Hoge Raad van 26 juni 2020 (over repatriëring van vrouwelijke IS-uitreizigers en hun kinderen).² Bij de vaststelling van de maatstaf aan de hand waarvan de rechter moet beoordelen of de Staat

---

¹ Gemeenschappelijk Standpunt 2008/944/GBVB van de Raad van de Europese Unie van 8 december 2008 tot vaststelling van gemeenschappelijke voorschriften voor de controle op de uitvoer van militaire goederen en technologie, zoals gewijzigd bij Besluit (GBVB) 2019/1560 van de Raad van 16 september 2019.

² Hoge Raad, 26 juni 2020, ECLI:NL:HR:2020:1148.

onrechtmatig handelt, neemt de Hoge Raad in overweging dat de vorderingen “nauw verband [houden] met vragen van (nationale) veiligheid en buitenlands beleid”. Daarbij gaat het volgens de Hoge Raad om beleid dat “in sterke mate af[hangt] van politieke en andere beleidsmatige afwegingen in verband met de omstandigheden van het geval.”³

25. Volgens PAX c.s. verschilt onderhavige zaak wezenlijk van het bovengenoemde arrest, en kan de daarin aangelegde maatstaf dan ook niet op deze zaak van toepassing worden geacht. De beoordeling van een aanvraag voor een wapenexportvergunning hangt namelijk niet af van “politieke en andere beleidsmatige afwegingen”, maar van de wet (het Besluit Strategische Goederen), die wordt ingevuld door het Gemeenschappelijk Standpunt, het Wapenhandelsverdrag⁴ (‘ATT’) en de mensenrechten. Oftewel, zoals de Staat in zijn conclusie van antwoord schrijft: “Deze afspraken die de Staat in internationaal verband heeft gemaakt bepalen de beoordelingsruimte die de Staat heeft bij het al dan niet toestaan van uitvoer van militaire goederen.”⁵
26. Waar er in de zaak over de repatriëring van vrouwelijke IS-uitreizigers geen helder nationaalrechtelijk kader bestond (simpel gezegd, de Staat had vrijwel geen vastgelegde (nationaalrechtelijke) verplichtingen), is de regelgeving met betrekking tot exportvergunningen voor militaire goederen juist heel duidelijk en strak opgezet (simpel gezegd, de verplichtingen van de Staat staan vast).
27. De jurisprudentie waar de Hoge Raad in de repatriëringszaak naar verwijst gaat dan ook over kwesties van buitenlands beleid waar géén toegespitst en bindend nationaalrechtelijk kader voor bestaat. Zo gingen deze zaken, kortgezegd, over een verbod op “first use” van kernwapens⁶, een verbod op (verdere) oorlogsvoering in (voormalig) Joegoslavië⁷ en een verbod op deelname aan de “war on terror” na 11 september 2001.⁸ Dergelijke kwesties zijn onvergelijkbaar met de zaak die nu bij uw hof voorligt. Anders dan de bij deze arresten, bestaat er in onderhavige zaak namelijk wél een heldere nationale en internationale rechtsnorm die de Staat verplicht tot handelen in lijn met de vorderingen van PAX c.s.

---

³ Ibid.

⁴ Wapenhandelsverdrag, New York, 2 april 2013, Trb. 2013, 143 en Trb. 2014, 45.

⁵ Conclusie van antwoord dd. 9 november 2021, overweging 3.1.3.

⁶ Hoge Raad, 21 december 2001, ECLI:NL:HR:2001:ZC3693, rov. 3.3 (onder C).

⁷ Hoge Raad, 29 november 2002, ECLI:NL:HR:2002:AE5164, rov. 3.3.

⁸ Hoge Raad, 6 februari 2004, ECLI:NL:HR:2004:AN8071, rov. 3.4.

28. Kortom, volgens PAX c.s. dient uw hof *in casu* daarom niet terughoudend te toetsen, maar moet worden nagegaan of de Staat naar voorlopig oordeel moet worden verboden wapenexport toe te staan, vooruitlopend op de vaststelling in een bodemzaak dat sprake is van onrechtmatigheid, want van handelen in strijd met het recht waaronder het Gemeenschappelijk Standpunt.
29. Mocht uw hof echter van mening zijn dat dit wél een beleidsterrein betreft waar in beginsel een terughoudende rechtelijke toetsing is vereist, dan stellen PAX c.s. zich op het standpunt dat niet (de politieke besluitvorming over) het wapenexportbeleid van de Staat *als zodanig* hier onderwerp van geschil is, maar de concrete uitvoering daarvan in concrete gevallen (de verlening van exportvergunningen voor Egypte). Het gaat hier niet om beleidskeuzes, maar om uitvoeringshandelingen. Dit heeft daarmee ook gevolgen voor rechterlijke toetsingskaders. Volgens het advies van de procureur-generaal (verder: 'PG') Valk in bovengenoemde zaak over repatriëring geldt "dat de rechterlijke toetsing op individueel uitvoeringsniveau (aanzienlijk) indringender is dan die op beleidsniveau."⁹
30. Volgens PG Valk moet er een onderscheid worden gemaakt tussen overheidsbeleid en het concrete handelen van de overheid in haar individuele rechtsverhouding tot de burger.¹⁰ De terughoudende toets van overheidsbeleid op het gebied van buitenlandse politiek en defensie ziet, aldus Valk, op de rechtmatigheid van dat beleid als zodanig. "Het is een misverstand dat diezelfde terughoudendheid ook steeds zou passen bij de toetsing van uitvoeringshandelingen, ook al vinden die uitvoeringshandelingen plaats ingevolge op zichzelf rechtmatig beleid."¹¹ Zo kan bijvoorbeeld strijd met mensenrechten met zich meebrengen dat een uitvoeringshandeling onrechtmatig is.¹²
31. Het exportcontrolebeleid wordt in deze zaak niet door PAX c.s. ter discussie gesteld. Een aantal concrete uitvoeringshandelingen op basis van dat beleid (*in casu* het toestaan van 10 aanvragen voor wapenexport naar Egypte en het afgeven van vergelijkbare vergunningen in de nabije toekomst bij ongewijzigde feitelijke omstandigheden) wél. Die uitvoeringshandelingen zijn in strijd met op de Staat rustende wettelijke verplichtingen, die afkomstig zijn uit het Gemeenschappelijk Standpunt, het ATT, het Europees Verdrag voor de

---

⁹ Parket bij de Hoge Raad, 24 april 2020, ECLI:NL:PHR:2020:412, r.o. 5.28.

¹⁰ Ibid., r.o. 5.23.

¹¹ Ibid., r.o. 5.24.

¹² Ibid., r.o. 5.23.

Rechten van de Mens¹³ ('EVRM', in het bijzonder artikel 2 over het recht op leven) en andere mensenrechtelijke verdragen, zoals het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten¹⁴ ('IVBPR', artikel 6). De Staat heeft nu (nog) jurisdictie over wapens waarvan een duidelijk risico bestaat dat ze straks kunnen worden ingezet om een inbreuk te maken op het recht op leven.

32. Overigens is het geheel niet ongebruikelijk dat de burgerlijke rechter indringend toetst of geldende rechtsnormen, zoals mensenrechten, niet geschonden worden, óók wanneer het gaat om zaken die over het algemeen gezien worden als politiek gevoelige kwesties van (buitenlands) beleid. Zo bieden bijvoorbeeld uitleveringszaken een treffende analogie.
33. Ook in uitleveringszaken is sprake van een duidelijk juridisch kader waarbinnen de Staat moet opereren. En net als in uitleveringszaken is er *in casu* sprake van dreigende schending van mensenrechten: bij wapenexport geldt immers dat als de goederen eenmaal zijn geëxporteerd, zij buiten de rechtsmacht en controle van de Staat komen te vallen. En hoewel uitleveringszaken bij uitstek gevoelige kwesties van buitenlands beleid betreffen, zeker wanneer de relatie met bondgenoten aan de orde is, kan de burgerlijke rechter wel degelijk een volledige toets doen waarbij het risico op een dreigende schending moet worden meegenomen (of zelfs voorop moet staan).
34. Een sprekend voorbeeld uit deze categorie betrof de dreigende uitlevering van een Nederlandse inwoner met de Amerikaanse nationaliteit aan de Amerikaanse autoriteiten.¹⁵ Volgens het hof zou de man, gezien zijn homoseksualiteit en het feit dat hij verdacht stond als zedendelinquent, bij veroordeling in de VS een reëel risico lopen om binnen het gevangenisstelsel van Oregon slachtoffer te worden van een met artikel 3 EVRM strijdige onmenselijke of vernederende behandeling. Ondanks dat de Staat op dit terrein een grote beoordelingsruimte toekomt, toetste de rechter de afwegingen van de minister op indringende wijze en werd uitlevering door het hof verboden.
35. Ten slotte willen PAX c.s. nog benadrukken dat het hier om grote belangen gaat. Als de rechter niet goed toetst aan de op de Staat rustende normen, kunnen er mensenrechten geschonden

---

¹³ Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, Rome, 4 november 1950, Trb. 1951, 154.

¹⁴ Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten, New York, 16 december 1966, Trb. 1969, 99.

¹⁵ Gerechtshof Den Haag, 13 december 2016, ECLI:NL:GHDHA:2016:3606.

worden, kan er worden bijgedragen aan instabiliteit in de regio en kan de vrede worden aangetast.

GRIEF 3

De voorzieningenrechter past in r.o. 4.11 e.v. een onjuiste toets toe van Criterium 2 van het Gemeenschappelijk Standpunt

36. In r.o. 4.11 vat de voorzieningenrechter de toets van criterium 2 Gemeenschappelijk Standpunt als volgt samen:

Criteria 2a en 2c van het Gemeenschappelijk Standpunt bepalen dat vergunningen moeten worden geweigerd wanneer er een *duidelijk risico* bestaat dat de uit te voeren militaire goederen of technologie gebruikt *worden* voor binnenlandse onderdrukking of bij het begaan van ernstige schendingen van het internationaal humanitair recht. Dat de goederen *kunnen* worden ingezet voor onderdrukking of mensenrechtenschendingen, betekent dus evenmin dat een vergunning moet worden geweigerd.

37. De voorzieningenrechter geeft de toets daarmee echter onjuist weer. Onder criterium 2 van het Gemeenschappelijk Standpunt moet het risico worden beoordeeld dat de uit te voeren militaire goederen gebruikt *kunnen* worden voor binnenlandse onderdrukking of schending van het oorlogsrecht. De voorzieningenrechter heeft dat miskend.

38. De Nederlandse tekst van het Gemeenschappelijk Standpunt t.a.v. criterium 2 sub a en 2 sub c luidt:

(a) weigeren een uitvoervergunning wanneer er een duidelijk risico bestaat dat uit te voeren militaire goederen of technologie gebruikt worden voor binnenlandse onderdrukking;

(c) weigeren een uitvoervergunning indien er een duidelijk risico bestaat dat de uit te voeren militaire goederen of technologie gebruikt worden bij het begaan van ernstige schendingen van het internationaal humanitair recht. [onderstrepingen toegevoegd door advocaat]

39. Ondanks het ontbreken in deze tekst van het woord “kunnen” voorafgaand aan het woord “worden”, moet, zowel door de Staat als door de voorzieningenrechter, worden getoetst of er een duidelijk risico bestaat dat de wapens voor binnenlandse onderdrukking of schending van het internationaal humanitair recht *kunnen* worden gebruikt. (Dit is een minder zware toets.)

40. In de preambule van de oorspronkelijke versie van het Gemeenschappelijk Standpunt wordt de term “kunnen” ook in dit verband gebruikt.

(4) De lidstaten zijn vastbesloten de uitvoer te voorkomen van militaire goederen en technologie die voor binnenlandse onderdrukking of internationale agressie kunnen worden gebruikt, dan wel tot regionale instabiliteit kunnen bijdragen.¹⁶

41. Ook in de Nederlandse vertaling van de Gebruikersgids bij de toelichting op criterium 2a behelst de toets met betrekking tot het risico of de wapens “kunnen worden” gebruikt, waarbij het veelzeggend is dat de Gebruikersgids zelf stelt dat in de tekst “duidelijk risico” wordt gecombineerd met “kan worden gebruikt”.¹⁷
42. Er is hier dus sprake van een interpretatievraag door enige incongruentie in de authentieke Nederlandse tekst van het Gemeenschappelijk Standpunt. Primair stellen PAX c.s. zich op het standpunt dat er geen misverstand over kan bestaan dat de toets moet worden verricht inclusief het woord “kunnen”. Subsidiair, voor zover uw hof van oordeel is dat er een interpretatie van de Nederlandse tekst moet plaatsvinden om deze incongruentie op te lossen, wijzen PAX c.s. erop dat alle vertalingen van EU teksten als authentiek en dus als gelijkwaardig worden beschouwd. Dat betekent dat de Nederlandse tekst dient te worden geïnterpreteerd in het licht van de context en van de andere authentieke vertalingen.¹⁸ Uit die context en vertalingen volgt ook dat “kunnen” in de tekst ingelezen moet worden.
43. In zes andere authentieke vertalingen van het Gemeenschappelijk Standpunt komt in alle gevallen het equivalent van “kan worden gebruikt” voor. In de Engelse, Spaanse, Italiaanse, Portugese, Deense en Zweedse versie zijn de tekst van de preambule, criterium 2a en 2c wel congruent.¹⁹
44. De conclusie moet volgens PAX c.s. dan ook zijn dat de incongruentie in de Nederlandse tekst van het Gemeenschappelijk Standpunt moet worden opgelost door criteria 2a en 2c zo toe te passen dat daarin het risico wordt beoordeeld dat de goederen *kunnen* worden gebruikt voor

---

¹⁶ Gemeenschappelijk Standpunt, preambule.

¹⁷ Gids voor de gebruiker bij Gemeenschappelijk Standpunt 2008/944/GBVB van de Raad tot vaststelling van gemeenschappelijke voorschriften voor de controle op de uitvoer van militaire goederen en technologie, 2189/19 (‘Gids voor de gebruiker bij het Gemeenschappelijk Standpunt’), p. 44 en para. 2.7, p. 47.

¹⁸ Bij die context is ook nog van belang het duidelijke verschil tussen het risico dat wordt bedoeld onder criterium 2 in vergelijking met het risico als bedoeld in criterium 4, waar de frase “(kunnen) worden” ontbreekt.

¹⁹ Engels: “might be used”, Spaans: “puedan utilizarse con fines” Italiaans: “possono essere utilizzate”, Deens: “kan blive anvendt”, Zweeds: “kan komma att användas”, Portugees: “serem susceptíveis de utilização”.

respectievelijk binnenlandse onderdrukking en schending van het internationaal humanitair recht.

45. Het resultaat van deze exegese is primair dat de voorzieningenrechter ten onrechte in r.o. 4.11 heeft geoordeeld “[d]at de goederen *kunnen* worden ingezet voor onderdrukking of mensenrechtenschendingen, betekent dus evenmin dat een vergunning moet worden geweigerd”. Immers, het “*kunnen* worden gebruikt” volstaat om de vergunning te weigeren.
46. PAX c.s. handhaven hun feitelijke stellingen in eerste aanleg, die erop neerkomen dat er op dit moment inderdaad het risico bestaat dat de (tien) vergunde goederen gebruikt *kunnen* worden voor binnenlandse onderdrukking en/of schendingen van het oorlogsrecht. PAX c.s. verzoeken hun stellingen daaromtrent uit eerste aanleg expliciet als hier herhaald en ingelast te beschouwen. De toevoeging van “kan worden gebruikt” maakt het risico volgens de Gebruikersgids gemakkelijker te bewijzen.

Dit valt gemakkelijker aannemelijk te maken dan dat er sprake is van een duidelijk risico dat de militaire technologie of het militaire materieel voor binnenlandse onderdrukking zal worden gebruikt.²⁰

47. PAX c.s. wijzen daartoe (opnieuw) op de operaties van de Egyptische strijdkrachten in de Noordelijke Sinai. Ten aanzien van de blokkade van Jemen wijzen PAX c.s. er op dat de Staat zich slechts op het standpunt stelt dat het “waarschijnlijk” is dat de Egyptische marine niet (langer) deelneemt aan de blokkade van Jemen. Deze twee feitencomplexen maken duidelijk dat er een risico bestaat dat goederen, die worden geleverd aan de Egyptische marine, kunnen worden ingezet voor binnenlandse onderdrukking en/of schending van het internationaal humanitair recht.
48. Daarnaast wijzen PAX c.s. er op dat de beoordeling van een risico voor de toekomst inherent met enige mate van onzekerheid gepaard gaat. Dat betekent dat uw hof de vorderingen van PAX c.s. óók zou moeten toewijzen, indien het niet de toets aanlegt die PAX c.s. voorstaan. Alle door PAX c.s. gestelde feiten zijn namelijk ook voldoende om te concluderen het aanmerkelijk risico bestaat dat de vergunde goederen gebruikt worden voor binnenlandse onderdrukking en/of schending van het internationaal humanitair recht.

---

²⁰ Gids voor de Gebruiker bij het Gemeenschappelijk Standpunt, para. 2.7, p. 47.

GRIEF 4

De voorzieningenrechter heeft in r.o. 4.10 en 4.14 tot en met 4.17 onterecht geoordeeld dat PAX c.s. hun stellingen niet voldoende aannemelijk hebben gemaakt

49. PAX c.s. hebben in eerste aanleg, anders dan de voorzieningenrechter vaststelt in r.o. 4.17, de normschending door de Staat voldoende aannemelijk gemaakt. De Staat heeft daartegen apert onvoldoende onderbouwd verweer gevoerd.

50. In r.o. 4.10 overweegt de voorzieningenrechter:

Stop Wapenhandel en het NJCM stellen zich op het standpunt dat de toetsing van de tien aanvragen waarvoor een – momenteel nog lopende – vergunning is verleend, tot een negatief besluit had moeten leiden op grond van de criteria 2a, 2c en 6 sub b van het Gemeenschappelijk Standpunt. Anders dan Stop Wapenhandel en het NJCM stellen, is het aan hen om dat standpunt te onderbouwen en daarmee aannemelijk te maken dat de minister in redelijkheid niet heeft kunnen besluiten de vergunningen te verlenen.

In r.o. 4.14 stelt de voorzieningenrechter, na het rapport van Human Rights Watch van maart 2021 te hebben aangehaald waaruit blijkt dat ook de Egyptische marine betrokken is bij de acties in de Sinai:

De Staat heeft ter zitting aangevoerd dat deze informatie van Human Rights Watch bij hem bekend is en dat hij die informatie heeft geverifieerd bij zijn eigen bronnen in de regio, die dat niet konden bevestigen.

In r.o. 4.15 haalt de voorzieningenrechter een door PAX c.s. aangehaald artikel van het medium *Al-Monitor* aan, dat gaat over de aanschaf van de Duitse fregatten waar de Nederlandse in zal worden ingebouwd. Zij stelt daarna vast:

De Staat deelt dat standpunt niet omdat voor zover het artikel gaat over het optreden in de Noord-Sinaï in het algemeen wordt gerefereerd aan het Egyptische leger en niet specifiek aan de marine.

In r.o. 4.16 noemt de voorzieningenrechter, na het beschrijven van het ter zitting getoonde filmpje met de gruwelijke acties in de Noord-Sinaï waarin ook beelden van fregatten te zien zijn:

De Staat heeft daarop gereageerd met de mededeling dat de video slechts sporadisch beelden bevat van de Egyptische marine en dat onduidelijk blijft wat de rol van de marine is bij de getoonde operaties.

In r.o. 4.17 komt de voorzieningenrechter op basis hiervan tot de volgende overweging:

Met het voorgaande heeft de Staat naar het oordeel van de voorzieningenrechter getoond dat hij kennis heeft genomen van de informatie waarop Stop Wapenhandel en het NJCM hun vorderingen baseren en

heeft de Staat gemotiveerd aangevoerd waarom die informatie niet tot afwijzing van de vergunningaanvragen heeft geleid of zou moeten leiden. In de visie van de Staat is de informatie niet concreet genoeg of op zichzelf onvoldoende om aan te nemen dat een duidelijk risico bestaat dat de uit te voeren militaire goederen of technologie gebruikt worden voor binnenlandse onderdrukking of bij het begaan van ernstige schendingen van het internationaal humanitair recht. Dat standpunt is niet evident onjuist of onbegrijpelijk.

51. In de laatste zin van r.o. 4.17 slaat de voorzieningenrechter de plank mis. Het standpunt van de Staat moge helder zijn, maar de Staat legt een verkeerd criterium aan. De visie van de Staat doelt op vaststelling (het aannemen) *dat* een duidelijk risico bestaat. Dat is te absoluut. De aannemelijkheid die PAX c.s. in het kort geding dienen te stellen gaat over de ‘meer dan gerede mogelijkheid’ (de aannemelijkheid). Dat is door PAX c.s. wel degelijk voldoende onderbouwd gesteld, en door de Staat onvoldoende gemotiveerd weerlegt.
52. De voorzieningenrechter stelt in r.o. 4.11 dat de zeer zorgwekkende mensenrechtensituatie in Egypte “een gegeven” is. Ook staat vast dat de Egyptische bevolking door het militair apparaat onderdrukt wordt, en dat de marine onderdeel van dat apparaat uitmaakt. PAX c.s. hebben met openbare bronnen aangetoond dat er op zijn minst serieuze aanwijzingen zijn dat ook de Egyptische marine betrokken is bij mensenrechtenschendingen, in ieder geval in de Noord-Sinaï. Een groot deel van het militair materieel dat in deze zaak in het geding is zal aan de marine geleverd gaan worden.
53. Met betrekking tot de onderbouwing van hun stelling dat er een risico bestaat dat de Nederlandse goederen gebruikt kunnen worden bij mensenrechtenschendingen en onderdrukking, moet de beoordeling van de aannemelijkheid dan ook als volgt uitvallen.
54. Ter onderbouwing van hun stelling dat ook de Egyptische marine betrokken is bij het conflict in de Noord-Sinaï, hebben PAX c.s. onder andere gewezen naar een recent rapport van Human Rights Watch over mogelijke oorlogsmisdaden van het Egyptische regime in de regio. Human Rights Watch is één van de bekendste en meest gerenommeerde internationale mensenrechtenorganisaties. De autoriteit van rapportages van Human Rights Watch wordt ook bevestigd door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, bijvoorbeeld in de zaak *Saadi tegen Italië*, waarin een rapport van de NGO over onderdrukking en marteling van politieke tegenstanders in Tunesië centraal staat.

Bearing in mind the authority and reputation of the authors of these reports, the seriousness of the investigations by means of which they were compiled, the fact that on the points in question their conclusions are consistent with each other and that those conclusions are corroborated in substance by numerous other sources (see paragraph 94 above), the Court does not doubt their reliability. Moreover, the Government have not adduced any evidence or reports capable of rebutting the assertions made in the sources cited by the applicant.²¹

55. De Staat heeft, zonder enige feitelijke onderbouwing, gesteld dat de informatie van Human Rights Watch “niet bevestigd kon worden” (r.o. 4.14). Deze blote stelling vraagt volgens PAX c.s. om nadere onderbouwing. Er kan, zeker gelet op de ernst van de zaak, uit deze enkele betwisting niet zonder meer volgen dat deze informatie *niet* tot afwijzing van de vergunningaanvragen had en zou moeten leiden (r.o. 4.17).
56. Daarnaast hebben PAX c.s. ter onderbouwing van de hierboven genoemde stelling verwezen naar een artikel op *Al-Monitor* (r.o. 4.15) en een propagandavideo van het Egyptische leger (r.o. 4.16). Volgens PAX c.s. schuift de Staat ook deze bronnen te gemakkelijk ter zijde. Zo is het wel degelijk relevant dat het artikel in *Al-Monitor*, voor zover dat gaat over het optreden in Noord-Sinaï, niet (bijvoorbeeld) een legerofficier citeert, maar het voormalig hoofd van de Port Said Port Authority.

Rear Adm. Ahmed Mohamed al-Sadiq, former head of the Port Said Port Authority, told Al-Monitor that the Egyptian armed forces' current policy is to diversify its sources of weapons, as part of efforts to counter any security chaos, whether inside Egypt or outside its borders.

“The first challenge lies in the ongoing unrest in the Sinai Peninsula, where the Egyptian army is trying to keep things under control. The situation in the Sinai is an important factor to determine the size and the type of weapons [the government] needs” Sadiq said.²² (onderstreept door advocaat)

Port Said is een belangrijke haven dichtbij de Noord-Sinaï met een grote marinebasis.²³ Het artikel op Al-Monitor draagt daarmee wel degelijk bij aan de aannemelijkheid van de betrokkenheid van de marine bij het conflict aldaar.

---

²¹ Europees Hof voor de Rechten van de Mens, *Saadi t. Italië* (2009) 49 EHHR 30, para. 143.

²² Al-Monitor, ‘Egypt boosts naval power in deal with German shipbuilder’, 23 september 2020, <https://www.al-monitor.com/originals/2020/09/egypt-germany-contract-produce-frigate-navy-regional-tension.html>

²³ In juli 2021 is bij Port Said een grote nieuwe marinebasis geopend. Zie bijvoorbeeld: See.News, 25 juni 2021, ‘Exclusive: ‘3 July’ Naval Base... Must-Know Facts, Purposes’: “*The East Port Said Naval Base will oversee securing the northern entrance to the Suez Canal on the Mediterranean, protecting and securing the port and city of East Port Said and the northern coasts of Sinai, and securing the entire Egyptian economic waters in the eastern Mediterranean.*” <https://see.news/july-3rd-naval-base-must-know-facts-purposes/>

57. Hetzelfde geldt voor de propagandavideo van het Egyptische leger die PAX c.s. in eerste aanleg in het geding hebben gebracht (Productie 13).²⁴ Relevant is niet, zoals de Staat betoogt, dat de video slechts “sporadisch” beelden zou tonen van de marine, maar dát in de zeer gewelddadige video óók beelden van marineschepen getoond worden (schepen die net zo goed een volgende keer uitgerust kunnen zijn met het militaire materiaal uit Nederland). PAX c.s. menen dat zij hiermee wél voldoende het risico op betrokkenheid van de marine aangetoond hebben, althans dat de normschending door de Staat hiermee voldoende aannemelijk is gemaakt. Het is dan aan de Staat dit voldoende onderbouwd te betwisten, hetgeen hij niet heeft gedaan. In tegendeel, de aanwezigheid van de marine wordt (hoewel ‘sporadisch’) erkend.
58. De voorzieningenrechter stelt vast dat de Staat deze bronnen niet concreet genoeg of op zichzelf onvoldoende vindt om de vergunningsaanvraag te weigeren (r.o. 4.17). Echter, zeker in samenhang bezien vormen dit serieuze aanwijzingen dat ook de marine bij het conflict in de Sinaï betrokken is, en daarmee dat er een duidelijk risico bestaat dat de uit te voeren wapens gebruikt kunnen worden bij mensenrechtenschendingen en interne repressie. De voorzieningenrechter had van de Staat moeten verlangen zijn verweer beter te onderbouwen, bijvoorbeeld door feiten aan te voeren waaruit blijkt dat de marine níet betrokken is bij het conflict in de Sinaï. Dergelijke feiten zijn in eerste aanleg door de Staat gesteld noch gebleken. Bovendien had de Staat ook de negen memo’s moeten overleggen die ten grondslag liggen aan de andere verleende exportvergunningen.
59. Verder heeft de Staat volgens PAX c.s. ook onvoldoende weerlegd dat de *special forces* interne repressie in de Sinaï kunnen ondersteunen. Het fregat, waar de Nederlandse onderdelen in zullen worden ingebouwd, kan mede worden ingezet voor ondersteuning aan *special forces* eenheden, zoals de Egyptische Navy SEALs. Dit blijkt uit stukken die de Staat zelf heeft ingebracht.²⁵ De Staat heeft niet, of onvoldoende gemotiveerd, weerlegd dat er een duidelijk risico bestaat dat de operaties van Egyptische *special forces* in de Sinaï ondersteund kunnen worden door een fregat dat gebruikt maakt van Nederlandse apparatuur.
60. Subsidiar voeren PAX c.s. aan dat zij hun stellingen in ieder geval voldoende aannemelijk hebben gemaakt, gelet op de middelen die hen ten dienste (kunnen) staan, gezien de ongelijke

---

²⁴ Deze productie zal per USB worden ingebracht op de eerste roldatum.

²⁵ Conclusie van antwoord dd. 9 november 2021, Productie 9, p. 1.

informatiepositie van de partijen in dit geding. Gelet daarop, en op de aard van de zaak, kan en moet van de Staat meer worden verlangd ter weerlegging van de door PAX c.s. (voldoende) gestelde aannemelijkheid.

61. Volgens PAX c.s. heeft de voorzieningenrechter de verschillende informatieposities van partijen namelijk onvoldoende meegewogen. In een ondoorzichtig terrein als wapenexport wreekt deze ongelijkheid zich des te meer, zeker als de uitvoer in kwestie plaatsvindt naar een gebied waar de onderdrukking zo hevig is dat journalisten er nauwelijks toegang tot hebben.

GRIEF 5

De voorzieningenrechter heeft in r.o. 4.17 ten onrechte overwogen dat PAX c.s. onvoldoende concreet hebben gemaakt dat de zogenoemde Navy SEALs vanaf zee aan land komen om interne repressie te ondersteunen

62. In r.o. 4.17 overwoog de voorzieningenrechter:

Daarnaast hebben Stop Wapenhandel en het NJCM hun veronderstelling dat zogenoemde Navy SEALs vanaf zee aan land komen om interne repressie te ondersteunen niet concreet gemaakt.

63. Vaststaat dat de vergunde militaire export uit Nederland gebruikt gaat worden door de Egyptische marine in fregatten die mede tot doel hebben “ondersteuning aan *special forces* eenheden.”²⁶
64. PAX c.s. hebben in eerste aanleg aangevoerd dat deze Navy SEALs²⁷, of *special forces* troepen van de Egyptische marine, betrokken zijn bij operaties in de Noord-Sinaï tegen de eigen bevolking. Zij hebben ook bronnen aangevoerd ter onderbouwing van deze stelling.²⁸ Daarmee hebben zij voldoende aannemelijk gemaakt dat de Navy SEALs betrokken zijn bij de militaire operaties in de Noord-Sinaï, terwijl vaststaat (en ook niet door de Staat wordt betwist) dat aldaar de mensenrechten van de Egyptische bevolking door het Egyptische regime geschonden worden.

---

²⁶ Conclusie van antwoord dd. 9 november 2021, Productie 9, pagina 1.

²⁷ De *special forces* van de Egyptische marine worden door experts consequent aangeduid als ‘de Egyptische Navy SEALs’, zie onder andere dit artikel van Global Security: <https://www.globalsecurity.org/military/world/egypt/153commando.htm>

²⁸ Zie pagina 3 van de pleitaantekeningen PAX c.s. en de dagvaarding in eerste aanleg dd. 11 oktober 2021, Producties 10 en 11 en paras. 46 en 47 inclusief de daar aangehaalde bronnen.

65. PAX c.s. hebben is in eerste aanleg in ieder geval voldoende aannemelijk gemaakt dat er een groot risico bestaat op inzet van het Nederlandse militair materiaal bij mensenrechtenschendingen (via de inzet van de Navy SEALs of *special forces*-eenheden in de Noord-Sinaï). Deze speciale marine-eenheden worden immers door fregatten ondersteund, zoals blijkt uit productie 9 bij de conclusie van antwoord van de Staat.²⁹ En het staat vast dat deze eenheden ingezet worden, onder andere voor sluipmoordmissies, in de Noord-Sinaï tegen de eigen bevolking.³⁰
66. De voorzieningenrechter heeft dan ook ten onrechte overwogen dat PAX c.s. hun stelling dat de Egyptische Navy SEALs vanaf de zee aan land komen om interne repressie te ondersteunen onvoldoende concreet zouden hebben gemaakt.
67. PAX c.s. voeren hierbij nog een aantal aanvullende bronnen aan waaruit blijkt dat de Egyptische speciale marine eenheden wel degelijk vanuit zee worden ingezet om bij te dragen aan interne repressie in de Noord-Sinaï.
68. Zo blijkt uit een artikel van 31 oktober 2021 op Al-Ahram Weekly³¹ (**Productie 16**), waarvoor de journalist 24 uur mocht meelopen met een viceadmiraal, de op-één-na-hoogste commandant van de Egyptische marine, dat de *special forces* jagen op “verdachte doelwitten” langs de kust in Noord-Sinaï.

The navy works closely with the other branches of Egypt’s Armed Forces to defend strategic, tactical, and logistical assets within Egypt’s national security realm. It has played an important role in the Comprehensive Operation Sinai counter-terrorist drive, isolating the operational theatre from the sea, preventing the escape of terrorist elements, and cutting off supplies to terrorists in Sinai.

In addition to helping secure the northeastern border, the navy has increased its boarding and search operations of suspicious craft in Egyptian territorial waters. The navy’s special forces unit hunts down suspicious targets close to shore along the northern coast of Sinai.³²

---

²⁹ Conclusie van antwoord dd. 9 november 2021, Productie 9, pagina 1.

³⁰ Dagvaarding in eerste aanleg dd. 11 oktober 2021, Productie 10.

³¹ Volgens Reporters without Borders is Al Ahram “the most circulated daily newspaper in Egypt, especially its weekend issue. It is a state-owned publication.” Zie: Reports Without Borders, Media Ownership Monitor Egypt, <https://egypt.mom-rsf.org/en/media/detail/outlet/al-ahram/>

³² Ahram Online, ‘A day with the Egyptian Navy: High sea strategies’, 31 oktober 2021, <https://english.ahram.org.eg/NewsContentP/50/436611/AIAhram-Weekly/A-day-with-the-Egyptian-Navy-High-sea-strategies.aspx>

69. Tevens willen PAX c.s. uw hof wijzen op de video die zal worden ingebracht als **Productie 17**.³³ Daarin zijn de Egyptische Navy SEALs in trainingen en acties te zien. Al is de video beschikbaar op het – niet aan de Egyptische overheid gelieerde – *Military Channel* (Youtube), de video is wel samengesteld uit officieel beeldmateriaal.³⁴ De Navy SEALs zijn herkenbaar aan de insignes op hun uniformen. De video toont dat de Navy SEALs, net zoals alle *special forces* ter wereld, worden ingezet ter land, ter zee en in de lucht. Hun operatie kan worden geleid met de C3 (Command, Control, Communication) apparatuur zoals Nederland die levert. Het ministerie stelt dat intern ook vast.³⁵
70. Het Nederlandse bedrijf Thales gaat SMART-S MK2 3d radar systemen leveren, ook aan de Egyptische marine. Die systemen zijn, volgens Thales zelf, te gebruiken op fregatten die daarmee ook op land verborgen doelwitten kunnen opsporen.³⁶
71. Uit het voorgaande blijkt dat PAX c.s. voldoende aannemelijk hebben gemaakt dat er een duidelijk risico bestaat dat de wapens waarvoor door Nederland een exportvergunning is verleend, gebruikt kunnen worden voor binnenlandse repressie. Dit betekent dat naar voorlopig oordeel deze exporten zouden moeten worden verboden.

GRIEF 6

Ten onrechte heeft de voorzieningenrechter geoordeeld dat de minister tot een positieve toets voor criterium 2c van het Gemeenschappelijk Standpunt heeft kunnen komen

72. De rechtbank heeft de overwegingen omtrent criterium 2c voor een belangrijk gedeelte gezamenlijk behandeld met criterium 2a. PAX c.s. hebben in eerste aanleg echter apart gemotiveerd aangevoerd waarom toetsing aan criterium 2c van het Gemeenschappelijk

---

³³ Deze productie zal per USB worden ingebracht op de eerste roldatum.

³⁴ Zie: <https://www.youtube.com/watch?v=juhEE-IDbzk>. Deze beelden zijn duidelijk door het leger zelf gemaakt, onafhankelijke journalisten mogen immers geen verslag doen van activiteiten van het leger.

³⁵ Zie conclusie van antwoord dd. 9 november 2021, Productie 9, p. 1.

³⁶ Thales Group, Smart-S Mk2, <https://www.thalesgroup.com/en/worldwide/defence/smart-s-mk2-3d-medium-long-range-surveillance-radar>: "Pulse-Doppler processing enables fast target track initiation and stealth target detection, even in a cluttered environment. The use of solid-state transmitters extends the system reliability and allows for graceful degradation. The latter consisting of a mix of sea, land, islands, coastal rains and thunderstorms and a multiple of radar targets including small surface targets, helicopters and anti-ship missiles. Furthermore, SMART-S Mk2 is designed to match the full performance of surface to air missiles (SAM), such as the Evolved Sea Sparrow Missile (ESSM). SMART-S Mk2 is extremely suitable as the main air and surface surveillance radar in a one radar concept for light frigates, corvettes and ships such as Landing Platform Docks (LPD)."

Standpunt zelfstandig tot het oordeel zou moeten leiden dat de export niet mag worden toegestaan. De voorzieningenrechter heeft dat miskend.

73. PAX c.s. verwijzen naar hetgeen zij in eerste aanleg en ook in deze appeldagvaarding hebben gesteld over de maritieme blokkade van Jemen en waarom deze feiten zouden moeten leiden tot weigeren van uitvoer van wapens aan de Egyptische marine.
74. Zij herhalen hier dat de Staat zich ten aanzien van de maritieme blokkade van Jemen slechts op het standpunt stelt dat het “waarschijnlijk” is dat de Egyptische marine niet (langer) deelneemt aan de blokkade van Jemen. Dat is onvoldoende om het duidelijke risico op die deelname te ontkrachten, mede omdat de Egyptische marine, ook volgende de Staat, ver voorbij de eigen kust patrouilleert in de Bab el Mandeb, de zeestraat die voor Jemen ligt.
75. Het toestaan van uitvoer is daarom in strijd met een juiste toepassing van criterium 2c van het Gemeenschappelijk Standpunt.

GRIEF 7

Ten onrechte heeft de voorzieningenrechter in r.o. 4.18 tot en met 4.20 geoordeeld dat het de Staat onder criterium 6 van het Gemeenschappelijk Standpunt in de huidige omstandigheden vrij staat om de export van wapens naar Egypte toe te staan

76. In r.o. 4.18 geeft de voorzieningenrechter weer dat:

Criterion 6 sub b van het Gemeenschappelijk Standpunt bepaalt dat de lidstaten rekening houden met de mate waarin het land dat militaire goederen of technologie koopt, in het verleden zijn internationale verbintenissen, in het bijzonder wat betreft het niet-gebruiken van geweld, en het internationaal humanitair recht heeft nageleefd.

77. In r.o. 4.19 vervolgt de voorzieningenrechter door te overwegen dat:

Buiten kijf staat dat toetsing aan dit criterium in het geval van Egypte steeds negatief is, omdat – zoals het memo van 2 juli 2020 vermeldt – Egypte het Verdrag Biologische Wapens niet geratificeerd heeft, geen partij is bij het Verdrag Chemische Wapens en het wapenembargo op Libië schendt.

78. Echter, zo overweegt de voorzieningenrechter daarna:

Uit de formulering van criterium 6 volgt echter dat een negatief oordeel op dit punt niet betekent dat een lidstaat verplicht is een vergunning te weigeren. Stop Wapenhandel en het NJCM hebben een gebruikersgids van het Gemeenschappelijk Standpunt overgelegd, die – anders dan uit de tekst van criterium 6 zelf valt af te leiden – wél op een dwingende wijze vermeldt dat lidstaten geen vergunning verlenen indien de toetsing van de staat van dienst van het kopende land aan criterium 6 geen positief resultaat oplevert. De Staat heeft zich op het standpunt gesteld dat deze gebruikersgids een hulpmiddel vormt voor de lidstaten bij de interpretatie van het Gemeenschappelijk Standpunt, maar geen juridisch bindend document is waaraan derden rechten kunnen ontleen. De voorzieningenrechter is van oordeel dat, hoewel het begrijpelijk dat Stop Wapenhandel en het NJCM in de Gebruikersgids een aanknopingspunt zien voor de onderbouwing van hun vorderingen, dit standpunt van de Staat formeel gezien juist is.

79. En in r.o.4.20 stelt de voorzieningenrechter tenslotte:

De minister heeft de negatieve toetsing bij criterium 6, in lijn met het advies in het memo, niet doorslaggevend geacht voor het eindoordeel, omdat de goederen in de aanvraag geen verband houden met de naleving van de verplichtingen van Egypte ten aanzien van het niet-gebruiken van geweld en het humanitair oorlogsrecht en omdat de Egyptische marine, voor zover de goederen daarvoor bestemd zijn, niet betrokken is geweest bij eventuele schendingen van deze normen. Dat oordeel is niet onmiskenbaar onjuist of onbegrijpelijk.

80. Een negatieve toets aan criterium 6 van het Gemeenschappelijk Standpunt had in dit geval echter wel degelijk tot een verbod op uitvoer moeten leiden.

81. PAX c.s. handhaven uitdrukkelijk al hetgeen zij in de dagvaarding in eerste aanleg hebben gesteld en wat hier als herhaald en ingelast dient te worden beschouwd.³⁷ Zij vullen daar nog het volgende op aan.

82. Terecht heeft de voorzieningenrechter met de Staat vastgesteld dat de toetsing aan criterium 6 Gemeenschappelijk Standpunt voor uitvoer van wapens naar Egypte steeds negatief is. Zoals de voorzieningenrechter ook terecht heeft overwogen, geeft de Gids voor de Gebruiker aan dat uitvoer achterwege moet blijven bij negatieve toetsing aan criterium 6. Echter, de voorzieningenrechter heeft ten onrechte vervolgens *niet* geconcludeerd dat uitvoer van militaire goederen niet zou mogen worden toegestaan.

---

³⁷ Dagvaarding in eerste aanleg dd. 11 oktober 2021, para. 48 t/m 51.

83. De Gebruikersgids is niet zomaar een document maar dient, aldus artikel 13 van het Gemeenschappelijk Standpunt, als “leidraad voor de uitvoering ervan.”³⁸ De juridische basis voor de Gebruikersgids wordt dus in het (bindende) Gemeenschappelijk Standpunt gelegd. Ook de Engelse versie van artikel 13 van het Gemeenschappelijk Standpunt wijst op directieve wijze op de rol van de Gebruikersgids: “*shall serve as guidance for the implementation of this Common Position*”.
84. Ook de Staat heeft zich op het standpunt gesteld dat de Gebruikersgids een belangrijke bron vormt bij toepassing van de toetsingscriteria. De Staat is voorstander van een eenduidige toepassing van de toetsingscriteria, waarvan de *best practices* uit de Gebruikersgids onderdeel uitmaken.

Naast het Gemeenschappelijk Standpunt vormt de gebruikersgids (aangenomen in april 2009) een belangrijke bron bij de eenduidige toepassing van de toetsingscriteria.³⁹

In antwoord op vragen van de PvdA over harmonisatie kan worden gesteld dat alle EU-lidstaten vóór een eenduidige toepassing van de toetsingscriteria zijn, dat is waar het Gemeenschappelijk Standpunt voor staat. De uniforme toepassing van «best practices» in de Gebruikersgids maakt daar onderdeel van uit.⁴⁰

De Gebruikersgids bevat binnen de EU afgestemde «best practices» voor de toepassing van het EUGS en draagt hiermee bij aan de harmonisatie van het EU-wapenexportbeleid.⁴¹

En in 2018 voegde de Staat daar nog aan toe dat “[De Gebruikersgids] in feite leidend [is] voor bedrijven en aanvragen.”⁴²

85. De Staat is dus ook zelf, terecht, van mening dat de Gebruikersgids leidend dient te zijn bij aanvragen. Dat betekent dat niet hoeft te worden onderzocht of deze juridisch bindend is: de beleidsvrijheid van de Staat is erdoor ingeperkt in de zin dat deze door de Staat in principe dient te worden gevolgd.

---

³⁸ Gemeenschappelijk standpunt, artikel 13.

³⁹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2010-2011, 22 054, nr. 165.

⁴⁰ Ibid. Het vervolg van het citaat is hier voor de volledigheid opgenomen maar is strikt genomen niet van toepassing op dit geschil. “De regering zal zich er sterk voor inzetten dat ook de Gebruikersgids meegenomen wordt bij de review van het Gemeenschappelijk Standpunt. Hierbij zal gekeken worden welke elementen uit de Gebruikersgids eventueel kunnen worden toegevoegd aan de criteria. Een voorbeeld hiervan kan zijn het «track record» van militaire goederen in relatie tot interne repressie en mensenrechtenschendingen te betrekken bij de beoordeling van vergunningen.”

⁴¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2014-2015, 34 103, nr. 3.

⁴² Tweede Kamer, vergaderjaar 2017-2018, Kamerstuk 22 054, nr. 299.

86. De Gebruikersgids bij het Gemeenschappelijk Standpunt concludeert dat geen vergunning wordt afgegeven indien toetsing aan criterium 6 negatief is.
87. Er is geen reden waarom wél zou moeten worden uitgevoerd, dus het toestaan van die uitvoer is naar voorlopig oordeel onrechtmatig.
88. Echter, de Staat heeft in de besluitvorming, voor zover PAX c.s. dat hebben kunnen inzien, in ieder geval ten aanzien van één van de tien toegestane exporten de overwegingen uit de Gebruikersgids ten aanzien van criterium 6 niet eens betrokken.
89. Sterker nog: de Staat heeft in het (enige) overgelegde memo bij de beoordeling onder criterium 6 mede gewogen wat het beoogde eindgebruik is van de te exporteren wapens.
- In dit geval adviseert DVB de negatieve toetsing aan criterium 6 niet doorslaggevend te achten in het eindoordeel aangezien de goederen in deze aanvraag geen verband houden met de onder dit criterium omschreven zorgen en omdat de eindgebruiker (de Egyptische marine) voor zover bekend niet betrokken is bij de wapenleveranties aan Haftar.⁴³
90. Maar volgens de Gebruikersgids is het doel van criterium 6 om in het geheel geen wapens uit te voeren naar landen waarvan de regeringen hun internationale verbintenissen niet naleven:
- Zoals hierboven opgemerkt zijn de eindgebruiker en de aard van de uit te voeren goederen bij de toetsing aan criterium 6 niet de voornaamste aandachtspunten in de analyse, aangezien dit criterium tot doel heeft helemaal geen militaire technologie en goederen uit te voeren naar landen waarvan de regeringen hun internationale verbintenissen niet naleven.⁴⁴
91. Noch de inzet van de goederen door de eindgebruiker, noch de precieze rol van de Egyptische marine doen in het kader van criterium 6 ter zake en hadden dus door de Staat niet mogen worden meegewogen. Criterium 6 weegt immers expliciet uitsluitend het gedrag van het ontvangende land als geheel. De voorzieningenrechter heeft dit miskend.
92. Het bondgenootschap van Egypte met de Saudisch-Emiratische coalitie weegt bovendien ook in negatieve zin mee voor de beoordeling van wapenexport naar dit land: deze coalitie heeft de afgelopen vijf jaar op grote schaal het internationale humanitaire recht en de internationale mensenrechten geschonden en blijft dit ook nu nog doen. Egypte heeft daaraan actief bijgedragen middels militaire en politieke steun.

---

⁴³ Conclusie van antwoord dd. 9 november 2021, Productie 9, p. 6.

⁴⁴ Gids voor de Gebruiker bij het Gemeenschappelijk Standpunt, p. 113, sub 6.6.

93. Deze coalitie is ook verantwoordelijk voor de als oorlogsmisdrijf te kwalificeren maritieme blokkade, die onder andere met oorlogsschepen is uitgevoerd. Dat gegeven heeft de voorzieningenrechter, met de Staat, kennelijk en ten onrechte niet op de juiste wijze meegewogen.
94. Mede in het licht van hetgeen door PAX c.s. is gesteld over de feitelijke situatie omtrent Egypte, stond het de Staat daarom, zonder dwingende reden, niet vrij om de export toe te staan in strijd met de normen uit de Gebruikersgids, namelijk: geen uitvoer bij negatieve toetsing aan criterium 6. De Staat heeft de op hem rustende normen geschonden, althans de Staat heeft in redelijkheid niet kunnen komen tot het besluit om de export toe te staan. De voorzieningenrechter heeft dit miskend.

GRIEF 8

De voorzieningenrechter kent in r.o. 4.21 ten onrechte waarde toe aan de vraag of andere EU-landen afzien van wapenleveringen aan Egypte

95. In r.o. 4.21 overweegt de voorzieningenrechter onder andere:

Daarbij komt dat is gesteld noch gebleken dat andere EU-landen momenteel afzien van vergelijkbare leveringen aan de Egyptische marine.

96. De vraag of andere landen afzien van vergelijkbare leveringen aan de Egyptische marine is juridisch niet relevant. De vraag is of uitvoer aan Egypte, onder de huidige omstandigheden en gezien de feiten, onrechtmatig is. Dat andere landen wel of geen strenger beleid hebben ten aanzien van wapenexport naar Egypte heeft daar geen invloed op.
97. Het komt ook voor dat landen zelf besluiten tot een strenger wapenbeleid of zelfs een wapenembargo, zonder dat andere landen daartoe overgaan. Een bekend voorbeeld is wapenembargo dat Duitsland in 2018 instelde tegen Saudi Arabië, na de moord op een journalist.⁴⁵

---

⁴⁵ RD, 18 september 2019, 'Duitsland verlengt wapenembargo tegen Saudis', <https://www.rd.nl/artikel/814442-duitsland-verlengt-wapenembargo-tegen-saudis>

Canada kwam in april 2021 nog, als enige land, terug op 25 eerder verleende exportvergunningen naar Turkije, nadat het geloofwaardig bewijs had gezien dat eerder geleverd materiaal gebruikt was in Nagorno-Karabach conflict.⁴⁶

Het Verenigd Koninkrijk draaide, als enige land, in 2013 de uitvoer van vijf vergunningen voor Egypte terug, toen bleek dat het Egyptisch leger na de val van Morsi extreem geweld inzette tegen demonstranten.⁴⁷

De Verenigde Staten kondigden in september 2021 tot ander beleid te komen en 130 miljoen dollar aan militaire steun op te schorten totdat Egypte haar mensenrechtensituatie zal verbeteren.⁴⁸

98. Ook het *presumption of denial* beleid van Nederland richting Egypte, dat gold tussen 2018 en 2019, was niet ingegeven door hoe andere landen omgingen met wapenexport naar Egypte, maar zag puur op de feiten en omstandigheden in Egypte en de regio (met name rond Jemen).⁴⁹

99. Bovendien, ook al zijn er momenteel wellicht geen EU-landen die afzien van wapenleveringen aan de Egyptische marine, er is wel veel kritiek op export aan Egypte. Zo schreven bijvoorbeeld 20 mensenrechtenorganisaties vorig jaar een statement waarin ze exportrelatie van Frankrijk met Egypte veroordeelden.⁵⁰ Ook vanuit het Franse parlement kwam een rapport waarin een strenger wapenexport beleid richting Egypte werd aangeraden.⁵¹ Ook leveren verschillende andere EU-landen, zonder dat die daar beleid op (gepubliceerd) hebben, in het geheel geen militaire goederen aan Egypte.

---

⁴⁶ CBC, 12 april 2021, 'Canada cancels permits for high-tech arms exports to Turkey', <https://www.cbc.ca/news/politics/arms-sales-turkey-canada-1.5984453>.

⁴⁷ The Guardian, 19 juli 2013, 'UK halts export of arms components to Egypt due to fears over state force', <https://www.theguardian.com/world/2013/jul/19/uk-revokes-arms-export-licenses-egypt>.

⁴⁸ Reuters, 14 september 2021, 'US to hold 130 mln of Egypt's military aid over human rights', <https://www.reuters.com/world/middle-east/us-hold-130m-egypts-military-aid-over-human-rights-sources-2021-09-14/>

⁴⁹ Rijksoverheid, publicatie 1 augustus 2019, 'Presumption of denial voor landen betrokken in het Jemen conflict', <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2019/08/01/presumption-of-denial-voor-landen-betrokken-in-het-jemen-conflict>.

⁵⁰ DW, 7 december 2020, 'France's Macron defends arms sales to Egypt despite rights concerns', <https://www.dw.com/en/frances-macron-defends-arms-sales-to-egypt-despite-rights-concerns/a-55846151>.

⁵¹ Assemblée Nationale, Rapport d'information sur le contrôle des exportations d'armement, Nr 3581, 18 november 2020, https://www.assemblee-nationale.fr/dyn/15/rapports/cion_afetr/15b3581_rapport-information.pdf.

GRIEF 9

De voorzieningenrechter heeft in r.o. 4.8 ten onrechte het gevorderde verbod op toekomstige uitvoer afgewezen

100. In r.o. 4.8 overweegt de voorzieningenrechter, voor zover hier van belang:

Voor zover het gaat om (...) een algeheel verbod voor de toekomst op uitvoer van militaire goederen naar Egypte, is de voorzieningenrechter van oordeel dat deze vordering zich niet verdraagt met het wettelijk systeem van toetsing van wapenexport, dat casuïstisch is. De minister is verplicht om elke vergunningaanvraag te beoordelen op de eigen merites, aan de hand van alle relevante en actuele omstandigheden van het geval. Die toetsing kan niet op voorhand en in algemene zin plaatsvinden. Slechts in geval een algemeen wapenembargo voor Egypte van kracht zou zijn, zou een casuïstische toetsing achterwege blijven, maar de Staat heeft onweersproken aangevoerd dat wapenembargo's doorgaans in internationaal verband worden opgelegd en Stop Wapenhandel en het NJCM hebben verklaard geen wapenembargo na te streven met haar vordering. De vordering die strekt tot een verbod op toekomstige uitvoer zal dan ook worden afgewezen.

101. PAX c.s. grieven tegen twee overwegingen die besloten liggen in r.o. 4.8: tegen de overweging dat de voorzieningenrechter enkel iets zou kunnen zeggen over toekomstige uitvoer (zonder casuïstisch te toetsen) als er sprake is van een wapenembargo, en tegen de overweging dat, omdat PAX c.s. geen wapenembargo zeggen na te streven met hun vorderingen, de voorzieningenrechter helemaal niet meer naar de vorderingen rond toekomstige uitvoer hoeft te kijken.

8.1. De overweging dat de voorzieningenrechter enkel iets zou kunnen zeggen over toekomstige uitvoer (zonder casuïstisch te toetsen) als er sprake is van een wapenembargo

102. De situatie in Egypte is zodanig dat een verbod voor de toekomst, voor een beperkte, door de voorzieningenrechter te bepalen duur (die ook relatief kort kan zijn), zich wel degelijk kan verdragen met het wettelijk systeem van casuïstische toetsing door de Staat van aanvragen voor wapenexportvergunningen. Ook indien er geen wapenembargo van kracht is.

103. PAX c.s. hebben immers aangevoerd dat gezien de huidige situatie in Egypte - de (door de voorzieningenrechter vastgelegde en door de Staat niet betwiste) mensenrechtenschendingen en de rol van het leger in die mensenrechtenschendingen, de rol van de Egyptische marine in de regio en de ontwikkelingen in Jemen en de Noord-Sinaï - (het toestaan van) militaire uitvoer naar Egypte onrechtmatig zal zijn. Dit omdat deze uitvoer, gezien de huidige situatie, in strijd

zal zijn met op de Staat rustende verplichtingen. Op basis van de feiten zoals die nu voorliggen, zal uitvoer van militair materieel naar Egypte als onrechtmatig moeten worden beoordeeld.

104. Aangezien de Staat daar echter kennelijk anders instaat en een tiental vergunningen in de afgelopen periode heeft toegekend, en het aannemelijk is dat in de nabije toekomst nieuwe aanvragen zullen volgen, is het belangrijk en ook civielrechtelijk mogelijk om de (dreigende) onrechtmatige gedraging, die door elke toekenning en levering opnieuw zal plaatsvinden, in ieder geval tijdelijk een halt toe te roepen. Juist omdat de Staat zijn verplichtingen niet nakomt, en er ook een grote dreiging bestaat dat de Staat deze in de nabije toekomst niet zal nakomen (bij toekomstige vergunningen onder dezelfde omstandigheden), is het bij uitstek aan de rechter om de situatie tijdelijk te bevroeren.

105. Er zijn veel voorbeelden te vinden in de jurisprudentie waarin in kort geding een verbod wordt opgelegd voor handelingen in de toekomst, op basis van de omstandigheden die blijken uit de feiten, terwijl ook tegen de afzonderlijke handelingen had kunnen worden opgekomen. PAX c.s. noemen er hieronder een aantal:

A. De voorzieningenrechter Amsterdam legde bijvoorbeeld in 2005 in een kort geding een verbod op aan een gemeente om door te gaan met verstoringshandelingen jegens een gezin.⁵² Het gezin werd op last van de burgemeester verstoord, met het doel hen op andere gedachten te brengen. Er was angst dat het gezin zou radicaliseren, en om die reden werden er tal van handelingen verricht om het gezin te beïnvloeden, van in de gaten houden tot aanbellen. De wettelijke grondslag van het beleid was niet onrechtmatig, en tegen elke handeling afzonderlijk had het gezin kunnen klagen of procederen, net als in de onderhavige procedure. Omdat de feiten hadden uitgewezen dat er, kortgezegd, weinig aan de hand was, koos de rechter voor het toewijzen van de vordering om de gemeente, gezien de huidige omstandigheden, te verbieden het gezin in de toekomst lastig te vallen.

B. De voorzieningenrechter Midden-Nederland, in een zaak uit 2015 van Post.nl tegen stakende pakketbezorgers, verbood een stakingsleider in kort geding om verdere collectieve acties te organiseren.⁵³ Dit tenzij volgende acties wél onder de bescherming van het stakingsrecht zouden vallen. Net als in de huidige zaak ging het enkel om de acties die, afgaand

---

⁵² Rechtbank Amsterdam, 1 december 2005, ECLI:NL:RBAMS:2005:AU7314.

⁵³ Rechtbank Midden-Nederland, 20 juli 2015, ECLI:NL:RBMNE:2015:5373.

op de acties die al hadden plaatsgevonden en dus alleen onder de huidige omstandigheden, onrechtmatig zouden zijn. Ook hier had Post.nl de afzonderlijke acties kunnen aanvechten, doch Post.nl koos om een verbod voor de toekomst te vorderen, dat door de voorzieningenrechter werd toegewezen.

C. De voorzieningenrechter Den Haag, in een kort geding zaak uit 2017 van Milieudefensie tegen de Staat over schone lucht, verbood de Staat om onmiddellijk ingang na de betekening van het vonnis “elke maatregel te (doen) treffen waarvan in de visie van het RIVM statistisch verwacht moet worden dat deze tot voortgaande dan wel hernieuwde overschrijding van de grenswaarden voor NO₂ en PM₁₀ zal leiden.”⁵⁴ Omdat die overschrijding onder de huidige omstandigheden, op basis van de aangevoerde feiten, voor de rechter vaststond, kon dit verbod voor toekomstige handelingen (waaronder handelingen met een mogelijk bestuursrechtelijke basis) opgelegd worden.

106. Ook zonder een internationaal wapenembargo kan de voorzieningenrechter dus, op basis van de huidige omstandigheden en de aangevoerde feiten, besluiten om een tijdelijk verbod op toekomstige uitvoer op te leggen. Het past ook bij de aard van het kort geding om slechts een tijdelijk verbod te vorderen én op te leggen, enkel voor een periode die door de rechter wordt bepaald of enkel tot na uitspraak in een bodemprocedure waarin nader en zorgvuldiger naar alle (inter)nationale rechten, feiten, belangen en gronden gekeken wordt.

8.2. De overweging dat, omdat PAX c.s. geen wapenembargo zeggen na te streven met hun vorderingen, de voorzieningenrechter helemaal niet meer naar de vorderingen rond toekomstige uitvoer hoeft te kijken

107. Een wapenembargo is, volgens informatie van de Staat zelf, een “verbod op import en export van militaire goederen, zoals wapens en legervoertuigen.”⁵⁵ Een wapenembargo is een sanctie, een dwingende maatregel, en vormt een reactie op schendingen van mensenrechten in de landen waar de sanctie tegen gericht is.⁵⁶ Ook al doet Nederland dit liever niet, wapenembargo's en andere sancties *kunnen* ook door een land alleen (buiten de EU of VN context) opgelegd worden.⁵⁷ Een bekend voorbeeld is het al genoemde wapenembargo dat

---

⁵⁴ Rechtbank Den Haag, 7 september 2017, ECLI:NL:RBDHA:2017:10171.

⁵⁵ Zie: Rijksoverheid, Beleid voor internationale sancties:

<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/internationale-sancties/beleid-voor-internationale-sancties>.

⁵⁶ Idem.

⁵⁷ Idem.

Duitsland in 2018 instelde tegen Saudi-Arabië na de moord op de Saudische journalist Khashoggi.⁵⁸

108. Nederland zou dus wel degelijk zelfstandig een wapenembargo tegen Egypte kunnen instellen, maar omdat dat normaal gesproken in internationaal verband en voor een langere periode gebeurt, hebben PAX c.s. hier niet op aangestuurd.
109. Er bestaat echter nog flink wat ruimte tussen een wapenembargo enerzijds, en anderzijds de vordering van PAX c.s. om voor de nabije toekomst geen wapenexport naar Egypte mogelijk te maken vanuit Nederland. De tweede vordering van PAX c.s. in de dagvaarding betrof onder andere:

De Staat der Nederlanden te verbieden (feitelijke) toekomstige uitvoer van militaire goederen en technologie voor/ten behoeve van de Egyptische Staat en/of de Egyptische marine toe te staan, althans de Staat te gebieden de (feitelijke) uitvoer van alle militaire goederen en technologie naar Egypte onmogelijk te maken, dit voor onbepaalde tijd of totdat de rechter in de bodemzaak uitspraak heeft gedaan of totdat het moment waarop naar het voorlopig oordeel van de Voorzieningenrechter deze uitvoer niet meer in strijd zou zijn met de verplichtingen die op de Staat rusten.

110. Deze vordering gaat dan ook beduidend minder ver dan een algeheel wapenembargo. Zo kan de duur beperkt worden totdat er uitspraak gedaan is in een bodemzaak of totdat de uitvoer niet meer in strijd is met de verplichtingen die op de Staat rusten.
111. Verder heeft er relatief kort geleden, van 27 november 2018 tot juli 2019, in Nederland nog een *presumption of denial* beleid gegolden ten aanzien van Egypte zonder dat er sprake was van een internationaal politiek wapenembargo.⁵⁹ Bij de *presumption of denial* geldt er voor alle uitvoer een 'nee, tenzij' beleid.⁶⁰

---

⁵⁸ RD, 18 september 2019, 'Duitsland verlengt wapenembargo tegen Saudis', <https://www.rd.nl/artikel/814442-duitsland-verlengt-wapenembargo-tegen-saudis>

⁵⁹ Rijksoverheid, publicatie 1 augustus 2019, 'Presumption of denial voor landen betrokken in het Jemen conflict', <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2019/08/01/presumption-of-denial-voor-landen-betrokken-in-het-jemen-conflict>. Er heeft in het wat verdere verleden ook *presumption of denial* beleid gegolden voor andere feiten.

⁶⁰ Ibid. "De *presumption of denial* houdt in dat export van militaire goederen naar deze eindgebruikers wordt alleen nog toegestaan, wanneer onomstotelijk vaststaat dat deze goederen niet worden ingezet in de strijd in Jemen. Dit beleid houdt dus in dat er, in tegenstelling tot de bij wapenexportbeleid gebruikelijke risico-inschatting, een omgekeerde bewijslast last geldt (*presumption of denial*)."

112. Gezien alleen al de - niet betwiste - feiten over het regime in Egypte, de mensenrechtenschendingen aldaar, het feit dat Egypte het wapenembargo van Libië doorbreekt, een rol speelt in de blokkade van Jemen en gezien de operaties in de Noord-Sinaï tegen de eigen bevolking, verbaast het PAX c.s. dat de Staat al niet veel eerder tot een *presumption of denial* is overgegaan (dan wel dat hij in 2019 met het *presumption of denial* beleid gestopt is).
113. De Staat zou na toewijzing van de vordering van PAX c.s. ook kunnen besluiten over te gaan tot een nieuw *presumption of denial* beleid ten aanzien van Egypte.
114. De voorzieningenrechter heeft dan ook ten onrechte geen aandacht besteed aan de standpunten van PAX c.s. die tot de conclusie leiden dat er ook in de toekomst, in ieder geval voor een door de rechter te bepalen termijn, geen wapenexport naar Egypte toegestaan mag worden. Deze vordering had moeten worden toegekend omdat de feiten rond de situatie in Egypte tot geen andere conclusie kunnen leiden dan dat er geen uitvoer van militaire goederen en technologie aan Egypte mag worden toegestaan zolang die situatie niet drastisch verbetert.
115. Een verbod op het toestaan van toekomstige uitvoer is om nog een andere reden van groot belang. Door de Staat is een praktijk gevormd van beperkt én achteraf informeren van het Parlement over verleende wapenexportvergunningen. Dat betekent dat sommige vergunningen soms al maanden zijn verleend voordat die bekend worden. Zolang de Staat zijn onjuiste toetsing zou blijven vervullen, zou er voor elke aparte toegestane export naar de rechter gestapt moeten worden. Dat is een onwenselijke situatie. Het is ook niet in het belang van de Staat om telkens opnieuw over hetzelfde feitencomplex juridische procedures te moeten voeren.
116. PAX c.s. hebben geen belang meer bij deze vordering indien de Staat verklaart dat hij, bij gelijkblijvende feitelijke omstandigheden in Egypte, geen exportvergunning meer zal afgeven, tenzij er géén risico bestaat dat de goederen gebruikt kunnen worden voor mensenrechten- en/of oorlogsrechtenschendingen.

CONCLUSIE

117. Op grond van al het vorenstaande, de opgevoerde grieven apart beschouwd, maar zeker in onderlinge samenhang, menen appellanten dat het vonnis waarvan appel niet in stand kan blijven en menen zij dat de door hen in prima ingestelde vordering(en) toegewezen dienen te worden, als volgt:

MITSDIEN

Het uw Gerechtshof moge behagen bij arrest, voor zover de wet dat toelaat uitvoerbaar bij voorraad:

- I. het vonnis in kort geding gewezen op 23 november 2021 door de voorzieningenrechter van de Rechtbank Den Haag, afdeling privaatrecht, zaak-en rolnummer C/09/618625 KG ZA 21/923 te vernietigen, en opnieuw rechtdoende, alsnog, voor zover de wet dat toelaat, de door appellanten in prima ingestelde vordering(en) toe te wijzen;
- II. met veroordeling van geïntimeerde in de kosten van het geding in eerste aanleg en in appel.

De kosten dezes zijn voor mij,

Deurwaarder

Productielijst

- Productie 13 Ingekorte video Egyptische Leger (getoond op zitting in eerste aanleg)
- Productie 14 Statuten IKV
- Productie 15 Statuten Pax Christi
- Productie 16 Al-Ahram Online, 'A day with the Egyptian Navy: High sea strategies', 31 oktober 2021
- Productie 17 Video Egyptian Special forces